

REMISSYTTRANDE

2023-12-20

Dnr: 0519/23

Er referens: S2023/02576

Remissyttrande över Ett stärkt och samlat skydd av välfärdssystemen (SOU 2023:52)

Brottsförebyggande rådet (Brå) har fått rubricerade utredning på remiss och vill med anledning av det framföra följande.

Brå ser positivt på att utredningen har tagit ett helhetsgrepp om utbetalningskedjan och föreslår både förebyggande och bekämpande åtgärder. Brå bedömer att framför allt de åtgärder som handlar om ett förebyggande arbete och utökade möjligheter till informationsinhämtning kommer att ha en betydande effekt på att minska antalet felaktiga utbetalningar och misstänkta bidragsbrott. De förslagen tillstyrks därför.

Däremot är det inte lika självklart att förslaget om en bidragsspärr kan tillstyrkas. Visserligen delar Brå utredningens bedömning att det finns flera skäl som talar för en sådan rättsverkan av mer allvarlig bidragsbrottslighet. Men det finns enligt Brås bedömning alternativa åtgärder som kanske på ett ännu bättre sätt skulle innebära att brottslighetens allvar återspeglas i rättstillämpningen. Vidare framstår konsekvenserna av en bidragsspärr som till viss del oförutsägbara och kan få effekten att samma brott resulterar i olika faktiska påföljder.

Brås synpunkter på de tre huvudsakliga förslagsområdena utvecklas nedan.

Förebyggande arbete och enkla regelverk

Brås studier inom området visar att det varierar stort hur mycket olika utbetalare arbetar med att förhindra felaktiga utbetalningar genom kontroller före, under och efter utbetalningar (exv. Brå 2015:8; 2022:1). Det är därför ett välkommet förslag att myndigheterna som omfattas av bidragsbrottslagen får i uppdrag att arbeta brottsförebyggande eftersom det då kommer tydliggöras att den enskilda myndigheten har i uppgift att säkerställa att utbetalningarna går till de personer som har rätt till dem och endast till dem.

Brå ser positivt på att stödja myndigheterna i processen med att arbeta brottsförebyggande på ett kunskapsbaserat sätt. Brå vill dock framhålla att arbetet med att stödja myndigheters brottsförebyggande arbete mot välfärdsbrott skiljer sig från det stöd som idag ges till lokala aktörer. Det kommer med andra ord vara en delvis ny inriktning inom Brås stödverksamhet som behöver utvecklas. Det är bra att arbetet föreslås inledas med en inventering av myndigheternas behov för att bedöma omfattning och karaktär på stödet. Därefter kan en uppskattning göras av hur mycket resurser arbete kommer att kräva. Det är även positivt att utredningen föreslår att det brottsförebyggande arbetet ska följas upp för att säkerställa att det blir ett kontinuerligt arbete som bedrivs. Ett aktivt brottsförebyggande arbete med regelbundet framtagna lägesbilder och åtgärdsplaner har goda möjligheter att upptäcka nya och alltmer avancerade tillvägagångssätt att tillförskansa sig offentliga medel på felaktiga grunder. Även när det gäller uppföljningen så kommer inte den uppföljning som Brå gör av kommunernas brottsförebyggande arbete att vara direkt överförbar, utan behöva utvecklas

utifrån de beslutande myndigheternas arbete. Brå skulle gärna även se att det åläggs myndigheterna att följa upp de åtgärder som vidtas utifrån åtgärdsplanerna för att säkerställa att de är effektiva och träffsäkra.

Ett återkommande tema i Brås studier och i kontakter med utbetalande myndigheter är att snåriga regelverk ställer till det för att veta när man får neka utbetalningar som inte går i linje med intentionerna med berörd ersättning. Det kan också råda oklarheter om vad man får och ska kontrollera såväl innan som efter en utbetalning. Att göra en helhetsöversyn av regleringarna inom området vore därför önskvärt. Andra åtgärder för att stävja bidragsbrott och annan välfärdsbrottslighet bör dock vidtas innan en sådan översyn har genomförts.

Utökade möjligheter till uppgiftsinhämtning

Förslagen riktar sig mot problem som har påtalats under längre tid. Uppgifterna som föreslås ska kunna inhämtas är av den karaktär som är nödvändiga för att kunna avgöra om det finns en risk för felaktiga utbetalningar alternativt om misstänkt bidragsbrott har begåtts, och får på så sätt anses vara rimliga att kunna hämta in för myndigheterna. Brå har i studier och tidigare remissvar inom området framfört att det är en prioriterad fråga för myndigheterna att kunna ta del av korrekta och väsentliga uppgifter.

Bidragsspärr

Som framgår av inledningen till remissyttrandet instämmer Brå i utredningens bedömning att det finns vissa skäl som talar för att införa en bidragsspärr. Men det finns också skäl som kan åberopas emot den lösningen. Grunden för en bidragsspärr beskrivs vara att det ska visa att samhället ser allvarligt på bidragsbrottslighet, men Brå anser att detta snarare bör avspeglas i den ordinarie straffskalan. Att höja straffen för bidragsbrott framstår som ett tydligare och mer förutsägbart alternativ än att införa en bidragsspärr. Man kan också tänka sig andra lagstiftningsåtgärder som t.ex. innebär att återfall eller flerfaldig brottslighet bestraffas hårdare.

Det bör också föras fram att konsekvenserna av en bidragsspärr kan te sig oberäkneliga och att straffet i praktiken kommer att slå olika beroende på den dömdes livssituation, snarare än på omständigheterna vid brottet. En bidragsspärr kommer dessutom sannolikt ha konsekvenser i flera led och påverka närstående, inklusive barn, vilket Brå bedömer kan vara problematiskt under vissa omständigheter. Förtroende för välfärdsystemen grundas i att de uppfattas som rättvisa och förutsägbara, vilket är viktigt både för skattebetalarnas vilja att bidra till systemen och för att personer inte ska tillskansa sig medel man inte har rätt till. Att system uppfattas som rättvisa har med andra ord också en förebyggande effekt. Det finns en risk att förtroendet för systemen påverkas på ett negativt sätt om barn och andra drabbas av närståendes bidragsbrott. I sådant fall finns det en risk att bidragsspärren blir kontraproduktiv.

Detta yttrande avges av generaldirektör Mattias Larsson efter föredragning av biträdande enhetschef Johanna Skinnari. I beredningen har även gruppchef Charlotta Gustafsson och utredare Henrik Angerbrandt deltagit.